

breken van de

weer geen ernstige kerkeraads- of overbrengen, ardoerder, dat te worden af- te aanwezige spraak, dat de g besluit moest het kwam z.i. het vonnis wel

ns in den naam digd in de zich rst meewerken, t die medewer- en ondertus- toelaten aan niet in toorn btelijke verant- at

nder den ver-

ur zegt toch: ndmaal toe. naar de K.O. e in een „ge- tsdrager, de het systeem o iets te ver- man „klein zeer vroom- gebruiken. zenden, ook

ind bukken. soms God de

brutaal naar elf geschorst met anderen om eens te e maken was oo. Ik kreeg die de confe- staat letter- naam laat ik

hoe het met de een gedachte, deedeelt aan de reserveerende, al zijn rechten je het alleen ch de facto aan r in beroep gaat de de schorsing

en naam van weg, omdat hier te publi- el meer wars getuigen en treffende zijn lanten. Genoeg de synodale elde.

rdig gesoebat Stel U voor: U van roof- asterpraat, de kans tot ver- ieel indienen verklaart U g, en „straf“ ang een om- ar, dat ge de an is 't zaakje en stel U dan r had gezegd: n den Heere n den sinjeur H. Geestes"? sing niets ge- niet de facto zakelijk vond; mijne, die zóo erkorde (ver- ndirect reeds n erkend, ook jds niet pree- of tentamens e heeren kre- to erkent hij

ak, dat zou al man maar be- or Gods Naam, Gods Naam! K. S.

Even vastleggen.

Het gebeurde op de vergadering van predikanten der Geref. Kerken in Zuid-Holland, welke gehouden werd in December 1942, in Den Haag.

Daar kwam prof. dr J. Ridderbos de leeruit- spraken van 1942 toelichten. En één der eerste debaters was wijlen prof. dr S. O. Los.

Nu zullen er niet velen zijn van hen, die dr Los gekend hebben, ook op zijn „ouden dag“, die niet zullen toestemmen, dat deze eenvoudige vrome geleerde, met zijn gaaf en oprecht karakter, door God begiftigd was met een wonderlijk-sterk geheugen.

Er zijn er wel, in en buiten de Residentie, geweest, die (wijl hij bezwaard was) van hem durfden te beweren: „och, hij wordt kindsch...“, maar ieder, die hem van nabij kende, weet: dat was gelogen. Laster, anders niet.

Welnu, deze beminlijke debater, met zijn stalen geheugen en sobere, klare woordkeus, waardoor hij 't zijn opponenten in zekeren zin niet gemakkelijk maakte, vroeg den hooggeleerden spreker, wat hij hiervan dacht: hij (Dr Los) herinnerde zich nog heel duidelijk, dat hij vlak na 1905 een intiem gesprek gehad had met prof. dr H. Bavinck (gelijk ge weet: de geestelijke vader van de verklaring van 1905), waarin deze hem gezegd had, hierom zoo blijde te zijn met deze verklaring, omdat hij die zag als „pacificatie-formule“.

Prof. Ridderbos, die dit juist in zijn referaat min of meer betwist had, lachte wat verlegen, bij de beantwoording van deze vraag, en maakte zich er van af, door een redeneering van deze soort: „Och, het is altijd gevaarlijk, zich te beroepen op intieme gesprekken. En gij, mijn hooggeachte collega, zijt al zoo oud, dat Uw geheugen misschien niet zoo erg betrouwbaar meer is; ik hecht dus niet veel waarde aan die bewering“. (‘t Werd waarschijnlijk iets vriendelijker gezegd, meer diplomatiek ingekleed; maar daar kwam het toch op neer).

Doch juist in verband met het feit, dat van synodocratische zijde stelselmatig ontkend wordt, dat de verklaring van 1905 bedoeld zou zijn en gewerkt zou hebben als pacificatie-formule, leek het mij goed, nu dr S. O. Los van ons is weggenomen, dit even vast te leggen.

Ik, die de laatste jaren zijn wijkpredikant was, heb nooit iets gemerkt van „seniele aftakeling“ bij dezen frisschen geleerde, over wiens belezenheid en geheugen ik me steeds weer verwonderde.

En ik twijfel er niet aan, of ook dit was in dat geheugen volkomen gaaf bewaard gebleven!

J. Smelik.

VAN HET HEERLIJK AMBT

Hoe maak ik mijn preek? *)

De boodschap te vinden, die, in een bepaald Schriftgedeelte, van Godswege tot Zijn gemeente komt, dat is het eerste, wat ik, na de exegese, bij het maken van mijn preek heb te doen.

De arbeid van de meditatie, die, met dat zoeken van die boodschap, zich heeft ingezet, is daarmee evenwel nog niet afgelopen.

Het is er nu verder om te doen, dat men, van zijn tekst uit, van alle kanten het licht op die ééne boodschap laat vallen, om haar rijkdom en schoonheid zoo goed en zoo volledig mogelijk aan de gemeente te laten zien.

Zóódoende zal men vanzelf de verdeeling vinden, die het geraamte moet vormen van de preek.

Op één ding wil ik hierbij den nadruk leggen: „ook in deze fase van mediteeren houde men zich geheel bij den tekst“.

Wat men over het thema zegt, ontleene men niet aan eigene theologische- of andere kennis, maar alléén aan den tekst, van welks inhoud dat thema de korte samenvatting beteekent.

Dat eischt van ons de eerbied voor het Woord Gods.

Als b.v. de Heere Zelf voor een bepaalde vermaning, in een bepaald verband niet noodig acht meer dan één grond aan te roeren, dan heb ik het recht niet om daarnaast nog andere gron-

den te zoeken. Wie dat doet toont daardoor, dat hij vrijer wil zijn, dan de God des Woords. Bovendien loopt men, door zijn thema niet enkel te belichten uit zijn tekst, gevaar, dat de gemeente, onder het luisteren, het besef kwijt raakt, dat God tot haar spreekt; de prediker in zijn vindrijkheid komt licht teveel op den voorgrond.

Daar komt bij, dat wie zich in de uitwerking van zijn thema niet strikt houdt aan zijn tekst, groot gevaar loopt niet frisch te blijven en bij zijn preeken over onderscheidene teksten telkens weer met dezelfde waarheden te komen.

Natuurlijk kan deze wijze van doen soms wel eens zware en langdurige denkarbeid vorderen.

Bij sommige teksten gaat het heel gemakkelijk; bij andere daarentegen is het moeilijk om te onderkennen de onderscheidene facetten die de tekst zelf aan den edelsteen van de waarheid, die hij predikt, doet fonkelen.

Maar die moeite mag ons toch niet teveel zijn.

Als wij maar lang genoeg turen en turen, dan begint het tenslotte wel te schitteren en te vonken; wat is dat kostelijk.

Hoe blij zijn wij dan, dat het ons gegeven is die rijkdom te zien en anderen te mogen toonen. Hoe rijk maakt dat de gemeente zulk een prediking te mogen hooren.

Blijven bij den tekst, zelfs ook dan, wanneer het niet gelukt daarbij veel stof te vinden.

Wanneer de tekst zelf inderdaad veel zijden laat zien van de ééne boodschap, die daarin tot ons komt, en daardoor veel stof biedt voor de preek, dan zal men die stof zoo zakelijk, zoo overzichtelijk, zoo klaar en zoo kort mogelijk moeten trachten te verwerken.

Maar nooit, als men in den tekst zelf niet voldoende stof vindt, probeere men die stof van buiten af te vermeerderen.

Natuurlijk is dat een klein kunstje; er zijn altijd genoeg haakjes, waaraan deze of die waarheid kan worden vastgehaakt.

Maar dat mag niet.

Het dient ook nergens toe.

Het lijkt mij toe, dat het gebrek van veel jonge preekers juist hierin ligt, dat zij te veel willen geven.

Reeds bij het maken van de preek worden ze telkens gehandicapt door de gedachte: „zou ik er dit ook nog bij moeten zeggen en dat er ook nog aan toe moeten voegen? Zou het paardje waarmee ik straks voor de gemeente verschijnt ook te mager wezen?“

De angst, die daarvan het gevolg is maakt het sommigen haast onmogelijk klaar te komen.

En als zij dan klaar zijn, dan is hun preek zoo geworden dat de menigte van onderwerpen, waarover zij iets zeggen, zoo groot is, dat preliker en gemeente straks beide niet recht meer veten, waarover het eigenlijk gaat.

Het is heelemaal niet zoo erg, als men eens in een tekst niet zooveel stof vindt, als het ééne, dat men daarin eerlijk gevonden heeft maar klaar en krachtig wordt voorgesteld, zoodat de gemeente er vat aan heeft en weet welke nu de boodschap is, waarmee zij naar huis gaat.

Feitelijk is hiermee ook reeds genoemd de derde fase in de meditatie, n.l. die, waarin het er om gaat te „bedenken“ hoe men die ééne boodschap, in haar veelzijdige schoonheid aan de gemeente zal voorstellen, opdat de gemeente den zin en de kracht daarvan versta en ter harte neme en zich daaronder buige.

Wij raken hier de quaestie van het toepasselijk preeken.

Het behoort dunkt mij nauwelijks meer gezegd te worden, dat het niet noodig, zelfs niet goed is een aparte toepassing aan het eind van de preek of aan het eind van ieder deel te hangen of ook door de heele preek heen te vlechten.

Ik weet wel, dat men daar licht toe komt; ik zou ook niet durven beweren, dat ik mij daar zelf nooit aan schuldig maak.

Maar ideaal is het niet; welbeschouwd is het, zooals ik reeds zeide, ook niet goed.

Wie immers een opzettelijke toepassing maakt, kort of lang, is daarbij bezig zelf te spreken en gaat daardoor staan tusschen de gemeente en het Woord in.

Ideaal is, het Woord zoo te laten spreken, dat het vanzelf toepasselijk is en den hoorder dringt tot aanvaarden en gehoorzamen.

Goed toepasselijk preeken is zóó, dat niet ik, als dienaar, de gemeente dringt tot aanvaar-

ding, maar dat de Heere Zelf dat doet, door het Woord, dat ik breng.

Preeken is niet het, op notarische wijze, meedeelen van een bepaalde waarheid; maar (en dat is het ware toepasselijk preeken) het vertolken van de boodschap des Heeren op zulk een wijze, dat die boodschap vanzelf het leven van de hoorders raakt en heerschappijvoerend in dat leven binnendringt.

Het is geen kleine kunst, zoo te preeken.

Daarvoor is veel meditatie noodig.

De beste methode hiervoor is, dat men, onder het mediteeren de gemeente die men zal toespreken (zichzelf inclusief) voor zich ziet in haar zonde en nood, in haar heerlijkheid en rijkdom.

Het Woord, dat men overdenkt niet zien op zichzelf, maar als een Woord Gods tot Zijn volk, tot dat volk, waaraan men het zal hebben te brengen.

Wie zoo doet zal er geen behoefte aan hebben zijn preek opzettelijk toepasselijk te maken, diens gansche preek is toepasselijk.

Daarmee is ook opgelost heel die quaestie van wat men noemt: „objectief en subjectief preeken“.

Gods Woord is nooit *objectief*, d.w.z. een waarheid, die daar ligt los van menschen, een ding „an sich“.

Gods Woord is altijd een woord gericht tot hen, voor wie het is bestemd, die van dat Woord het *subject* het onderwerp zijn.

Wie waarlijk het Woord brengt, kan nooit *objectief* zijn in den gangbaren zin van het woord, die behoort ook zijn prediking niet *subjectief* te maken; wie dat laatste doet bederft het.

Objectief preeken of *subjectief* preeken, in den zin dien men daar gewoonlijk aan geeft, is geen quaestie van persoonlijke aanleg of voorkeur; dat is beide verkeerd. Wij hebben te brengen het Woord, zooals het tot ons komt en daarmee uit.

D. v. D.

1) Deze copie lag nog ter drukkerij; ingezonden vóór den oorlog. Onze lezers van vroeger vinden hiermee een welkom vervolg op de aangevangen reeks. En nieuwe abonnees kunnen het artikel eveneens waardeeren, wijl het in zichzelf één geheel is.

Redactie.

UIT DE HISTORIE

1945 in vergelijking met 1813.

III.

HERBORNEN NEDERLAND?

Hoe noemen we 't groote gebeuren in 1945 en 1813? Herstel, restauratie, verlossing, reactie, revolutie, bevrijding, vrijmaking, vrijwording, wedergeboorte? Al deze namen zijn voor 1813 gebezigd. Schiffend, en daarbij ons herinnerend, dat de woorden hun betekenis ontvingen door het gebruik, gaan we voorbij aan:

revolutie, als opstand tegen 't wettig gezag; reactie, kleurloos en te algemeen; herstel en restauratie, als invloerend de gedachte, dat mis-stelling, breuk en gebrek is weggenomen, wat noch van 1945, noch van 1813 kan gezegd worden; bevrijding, vrijmaking, vrijwording, alle slaande op verbreking van 't overheersings-juk, zonder dat echter de groote Bewerker daarvan genoemd wordt.

Verlossing, ja, dat spreekt ons toe; wie belijdt de Voorzienigheid Gods, en naar het Woord, de Souvereiniteit Gods in die Voorzienigheid, wie aan het doorgaand getuigenis der H. Schrift aangaande bijlen die gehanteerd en zagen, die getrokken worden, vasthoudt, kon van te voren zeggen: indien Nederland bevrijd wordt, is het door de verlossingsdaden Gods. En hoe hebben ze gesproken, de groote daden Gods, luide en overtuigend:

in 1945 toen de 280.000 Duitschers en S.S. landverraders, welbewapend, weldoorvoed, welgetraind, vast besloten om Westelijk Nederland tot het laatste toe te verdedigen, zich moesten overgeven aan een uitgeputte en hongerende bevolking;

in 1813 (we noemen, als van 1945, slechts een enkel feit) toen generaal Molitor, de bevelhebber der Fransche troepen, terugtrok van Amsterdam op Utrecht en van Utrecht, door valsche geruchten misleid op Gorkum.

Toch, verlossing zegt nog niets over mentaliteit en geestelijke conditie der bevrijde natie. Kan men in 1813 en 1945 spreken van een herboren, een wedergeboren volk? Is er sprake van een nieuw leven, dat terugkeerde tot onderwerping aan de ordinantiën Gods? Is het na 18 jaar servilisme, na 5 jaar van folterend leed, een gelouterde natie, die weer wordt opgericht?

In 1813 zeker niet. Het geweldig enthousiasme van de eerste dagen was vrij spoedig uitgebloeid. De verlossing kwam op den achtergrond, de vrijmaking op den voorgrond. „Men was in het eerst verbaasd en de leus was: God en Vaderland! maar men bedacht zich, zag het werk aan dat men meende gemaakt te hebben, zag dat het

goed was, en de leus werd: Vaderland en God! het laatste woord werd, welstaanshalve, als aanhangsel bevestigd.

Geen volkslied, geen pakkend volksboek, geen oeuvre op het gebied der schilderkunst legt het gebeuren van 1813 voor het volksbewustzijn vast. Dan komt admiraal van Kinsbergen, bekeerd van zijn Napoleon-aanbidding (bij zijn verheffing tot Rijksgraaf dankt hij den keizer met de betuiging dat hij het zijn grootste ongeluk achtte, geen zoon te bezitten, die zijn schuld voor hem aan Caesar kon voldoen) met een prijsvraag te hulp. Hij looft zeven honderd gulden uit voor „een geschied- en redekundig gedenkboek van de verlossing en herstelling van Nederland in 1813, in den smaak der ouden, vooral dien van Sallustius, een gelijk bedrag voor „het bezingen van de opgemelde belangrijke gebeurtenis in een uitvoerig Nederduitsch Dichtstuk, in Alexandrijsche versmaat“, een prijs van vijfhonderd gulden voor „het bezingen van dezelfde gebeurtenis in een krachtvollen Nederland-schen lierzang“, een dergelijke voor „een volkslied, met de daartoe behoorende muziek, in den smaak van de bekende liederen *Wilhelmus van Nassau* en *God save the King*“. Voorts een eerste prijs van twee duizend gulden en een tweede van duizend gulden voor „een schilderij, verbeeldende een belangrijke gebeurtenis uit de eerste dagen der omwenteling van November 1813“. Resultaat: geen prijs toegewezen voor dichtstuk, lierzang of historieschilderij, bekroond worden alleen Tolens voor zijn „Wien Neerlandisch Bloed“ en Van der Palm voor zijn „Geschied- en Redekundig Gedenk-schrift“.

De verkoren specimen mogen dus wel als bewijsstukken gelden voor de toen heerschende opvattingen en smaak. Wat vinden wij? Klinkende woorden, snijde-rhetoriek, vlot en zwierig vloeiende versregels en zinswendingen, maar zonder verheffing, zonder diepte en kracht; een forsche, druk opgesmukte gevel voor een armelijk, schamel woninkje. Over het bloed-looze Tolens-product is genoeg geschreven; van het Gedenk-schrift is niet heel veel meer goeds te zeggen. De gewoone toon is vol van nationaal zelfbegien, terecht is echter opgemerkt: „Ten koste van een niet heel groote inspanning, had Nederland in een ongelooflijk korten tijd gekregen wat het wenschte. Aan wat er op militair gebied te doen bleef eer Napoleon geheel ten onder gebracht was, ja zelfs aan de algeheele zuivering van zijn eigen grondgebied, nam Nederland minder deel dan gepast, en dan mogelijk ware geweest. Een Duitsche spotprent van 1814 vertoont mijnheer, behagelijk zijn pijp rookend op een wagen, door Pruisen, Rusland en Engeland hijgend voortgetrokken; en de levige rooker zegt: „Zoo gaat het wel!“ Niettemin schrijft Van der Palm: „Dank hebbe dan de vaderlandsche schrijver... die de krachten des volks in den Spaanschen, en in den Franschen opstand, tegen elkander gewogen, en het overwigt der laatste heeft getoond. De leeuw behoefde slechts te ontwaken; hij had nauwelijks zijne klauwen te toonen; het schudden zijner manen alleen kon in het hart der reeds verslaagde vijanden ontzetting en doodschrik jagen!“

Blozen konden Van der Palm's tijdgenooten zeker minder goed dan hullen; men speculeerde in dien tijd op het vochtig oog, en tranen werden genoemd de tolken der menscheijkheid, het loon der kunst. Van der Palm noemt te dauw der natuur. Maar welk gevoel moet iemand bekruipten als hij in het aangezicht geprezen wordt, zooals Van der Palm het Van der Duyn van Maasdam doet: „Bij zoo veel zedigheit en minzaamheit, en zucht om elk te dienen en te verpligten, zou men be-waarselijk durven hopen, zulk eene vastheid van geest, zulk eene onbegrensde zells-opoffering aan te treffen... Eenvoudig van zeden, hoffelijk zonder hoofdscheit, rein van bedoeling, onkreukbaar in trouw, gezond van hoofd en hart, warsch van twist, zonder zweem van partij-geest, zonder argwaan of achterdocht, onbepaald van vertrouwen...“ etc. etc. Of zooals hij Falck ten tooneele voert: „Een hoofd, zoo heider, een overzigt, zoo ruim, een blik, zoo snel en gewis, dat het ware en goede zich van zelf aan hem schijnen te ontdekken, misleiding of begoocheling het masker voor hun strijken“. Na nog 1½ bladzijde wierook: „Kan somtijds zulk een karakter, bij het klimmen in jaren en eer, bij het getuigenis dragen van vele streken en slechtheden, bij den schijnbaren nooddwang om list door list te ontwapenen, iets verliezen van zijn zachten en schoonen omtrek; van zijne meewarigheid of rondborstigheid; deze bezorgheid moge omtrent anderen oprispen, doch niet omtrent Falck! Hem behoedt en behoede steeds daarvoor zijn zuivere verstandelijke en zedelijke zin, zijne braafheid, door niemand besproken of berispt...“ enz. Om van andere staaltjes uit het gedenk-schrift maar te zwijgen.

Wat is dat voor een geslacht? Het geslacht van 1813, het geslacht van pose en van opgewonden declamatie, die dienen moet om de armoede van geest en hart te bedekken, is het geslacht van 1795: van kamerjaponnen en pantoffels en lange Goudsche pijpen, het renteniers-geslacht, dat over ongehoorde rijkdommen beschikt, maar het geld niet gebruikt, waar het noodig is, n.l. om er een krachten Staat, een solied gefundeerde Maatschappij mee te bouwen: „de Staat werd berooid gelaten, in de industrie weinig geld gestoken, evenzoo in de koloniën, die door de compagnieën zeer gebrekkig werden ontgonnen, en waar het volk in zijn geheel weinig kennis van had en zich niet om bekommerde“. Hoe weinig is er vóór een na de Franche periode in wezen veranderd!

1813 heeft ook een rijtje idolen, de toonaangevende kringen bejerven zich het volk (waarbij veel meer pit en geestkracht te vinden was dan bij de „aanzienlijken“) te leeren, ze te dienen; de voornaamste zijn: rust, eenheid, gematigdheid, verlichting, deugdzaamheid. Rust: men was moe van oorlogsspanning, van de zweep van den drijver, men wilde de „oude tijden“ terug: beweging in de havens, handel, geldverdien, en daarmee comfort, een gemakkelijk leven. Maar de rust als idool? Men vergete het scherpe, maar ware woord van Brummelkamp niet: „Ja, ja, rust, rust, liefelijk en zoet, hebben allen noodig, die niet gaarne vroeger dan in de eeuwige verdoemenis ontwaken“. Eenheid: de oorzaken van tweedracht tusschen patriotten en prinsgezinden

waren weggevallen; „er bestond geen onderscheid meer; bijkans iedereen was liberaal, gelijk bijkans iedereen Oranjegezind was“, maar men zag niet in „de bedriegel-geheide eener eensgezindheid, die uit gemis aan beginselen ontsproot“, elk bezwaar tegen den geest der eeuw werd „voor een droombeeld der zonderlingheid, voor een ondankbaar miskennen der vaderlandsche voortreffelijkheid, zoo niet voor een strafbaar pogen tot rust-verstoring, uitgekreten“.

Gematigdheid: een taal vasthouden aan de revolutionaire grondbegrippen, alleen nu inplaats van „een dol radicalisme“ een „lieflijk liberalisme“. Daar zat de fout, meende men: men had de *utersten* niet weten te vermijden. Eerst in Frankrijk vrijheid zonder orde, toen, onder Napoleon, orde zonder vrijheid — welnu, kies tusschen die *utersten* den gulden middenweg der gematigdheid, en ge zijt er. Verlichting: bij het licht der rede zal men alle vraagstukken van heden en morgen, van mensch en wereld, van tijd en eeuwigheid, op bevredigende wijze oplossen. Onder de leus: „de bijbel kan onmogelijk iets leeren dat in tegenspraak is met de gezonde rede“, onderminning van alle waarheden, waarin de kern en kracht der Schriftgeloofige belijdenis ligt. De ergernis van het kruis wordt angstvallig bedekt, de scherpe kanten van de geopenbaarde waarheid worden zorgvuldig weggeslepen.

En de Kerk?

De Kerk sukkelde mee in 't verlichtings-spoor.

Een geest in Staat en Kerk, politieke en kerkelijke vrijzinnigheid werken in vennootschap samen, van buiten uit, bij de predikanten, was de verwording begonnen, langzaam maar zeker drijft de Kerk mee op de stroom van den tijd. En er is geen kracht om de eerst bedekte, later al meer zich blootgevend vijandschap tegen de Openbaring Gods te bestrijden en uit te drijven. Terwijl op onderscheiden plaatsen de zuivere woordverkondiging nog wordt gehoord vermenigvuldigt het aantal natuur-, deugd- en zedepreekjes b.v. over: Het ontstaan, het vallen en het nut van den regen, De onsterfelijkheid der dieren, Hoe schadelijk één zedelijk gebrek is voor het wezen en den roem van iemands braafheid, Jezus' hooge belangstelling in de verlichting en het heil der menschen, enz. Dat was naar de smaak van den liberalen bourgeois-satisfait, die van een Gereformeerde prediking niets hebben moest.

Ik kies voor al dat zemelknoopen

Een reklijk Predikant,

Dien 't dom gemeen niet na zal loopen,

Maar lieden van beschaafd verstand.

Daar zijn er toch in onze dagen

Van heel een ander slag,

Die elk wat lust en welbehagen

En zonder aanstoot hooren mag.

Ja, spreekt men mij van deugd en zeden,

Daar spiegel ik mij in,

Dat is verstaanbaar voor mijn reden

En heeft gezonden menschenzin.

Zoo leerde men in de Kerk, zichzelf te bekijken in den spiegel der *deugdzaamheid*, men meende zijn aangeboren aangezicht te herkennen als dat van een braaf mensch, en welvoldaan wandelde men naar huis, in de verste verte zich niet realiseerend, dat er een soort „braafheid“ is, die niet ver af ligt van schijnheiligheid.

Al deze idolen werden ook gepropageerd en aangebeden in 1795; hoe weinig heeft in de vorige eeuw de lange bange druk de geestesgesteldheid van ons volk ten goede gewijzigd!

Zou het in onzen tijd anders zijn!

Over de reactie's na de moderne oorlogen, die der vorige eeuw inbegrepen, heeft men het volgende gezegd: In oorlogstijd is er levensgevaar, bestaanonzekerheid, vrijheidsbeperking, men voelt zich gehandicapt naar alle zijden. Niet zoodra is het vrede en de spanning is opgeheven, of men zoekt vergoeding, schadeloosstelling voor geleden gebrek en tekort. Als uit een benauwden droom ontwaakt, wil men het leven veel meer als festijn zien dan als roeping, en aan dat festijn eischt men zijn plaats op, minstens even breed als voorheen.

Diepgaande verandering? Ze is er veel minder, dan men wellicht denken zou, er is een algemeen reventer à ses premiers amours, en de leus wordt: grijp van het leven, wat ge grijpen kunt, carpe diem, pluk den dag. Deze beschouwing is van eenzijdigheid in de typeering niet vrij te pleiten, bovendien gaat ze in haar algemeenheid te ver. Immers, ook hier gaat de regel op: wie heeft, dien zal gegeven worden, en hij zal overvloediger hebben. Hier beslist de geloofshouding. Van hen, die zonder geloof misshien in den bangsten nood nog wel gebede-woorden vonden, maar niet vielen voor God, geldt: maar van wien niet heeft, van hem zal genomen worden ook wat hij heeft.

Toch zie men de waarheidskern in deze beschouwing niet voorbij.

Om ons heen hooren wij opgaan de roep om vernieuwing, men wil verwerkelijking van nieuwe idealen, een totaal nieuwe instelling op de bestaande problemen, een nieuw staatsbestel, een nieuwe Maatschappij, een radicaal vernieuwende sociale ordening.

De groote vraag is echter die aan de *geestelijke* vernieuwing van ons volk. Is er in 1945 opgestaan een herboren, een wedergeboren natie?

Nieuwe instellingen, nieuwe groepeerings, nieuwe plannen, we staan er niet à priori sceptisch tegenover. Inzover ze kunnen dienen om gerechtigheid en naasten-liefde (niet als philosophische deugden), maar zooals Gods Woord ons die doen verstaan) beter tot uitdrukking te brengen, hebben ze onze volle sympathie: men kan op ons rekenen.

Doch men vergeet niet, dat nieuwe vormen en nieuwe verhoudingen (simpele, maar al te vaak vergeten waarheid) geen nieuwe menschen maken.

En evenmin, dat de moderne oorlogen op de lijnen, waarlangs de volken zich voortbeweegen naar het eindpunt, in hoofdzaak beteekenen een versnelling van het tempo, zonder dat de richting, waarin de lijnen loopen, noemenswaardig gewijzigd wordt.

P. DEDDENS.

GRONINGER BRIEVEN

Amice frater,

Twee wonderlijke feiten verdienen dubbel onze aandacht in ons nog steeds letwat chaotisch leven.

Het eerste is, dat onze „Omroepgids“, het orgaan van de Ned. Christelijke Radiovereniging, nadat tot ons genoeg twee nummers waren verschenen, verboden werd. Men zegt, dat ook andere organen van dien aard hetzelfde lot ondergingen. Verboden — wegens papierschaarste.

Mij wordt bericht, en dat is het tweede, dat ergens in een onzer gemeenten het kerkbladje van de vrijgemaakte kerk verboden werd. Het gezag oordeelde, dat men aan het synodale blad genoeg had. Verboden — wegens papierschaarste. Ja, dat zelf de Duitscher ook, en zelfs met geen andere woorden.

Er moet nog een wonderlijk feit bij.

Onze minister-president heeft voor de radio een verklaring afgelegd van hetgeen de regering omtrent de radio-vereinigingen deed. Er zal voorlopig maar één omroep zijn. Velen meenen, dat dit nooit anders moet worden. Want zoo las ik in het „Vrije Volk“, het orgaan van de sociaal democraten: er zijn christenen die nog spreken van antihese, en dus een eigen partij willen, maar die zoo doen stellen zich buiten de volksgemeenschap.

Dus één omroep, maar in een commissie zullen de verschillende groepen vertegenwoordigd vinden.

Alles mooi en wel, zou ik den minister willen toeroepen, maar er is toch een *wet*, die de positie der radio-vereinigingen regelt en haar rechten bepaalt?

Het antwoord zou misschien zijn: wij leven per noodwet.

Want het is, alsof er geen grondwet meer is en alsof alle wet op zij gezet wordt. Het is alles noodwet voor den tijd van overgang. Wie zucht hier niet: 'k wou, dat die maar overging.

Herhaalt de historie zich hier? Zij het dan ook met eenige verandering?

Het is met een geslacht, dat Gods oordeelen niet verstaat altijd weer gelijk. Als het oordeel is weggetrokken, als de storm van oorlog en revolutie eerst wat is uitgewoed en God de Heere tijd tot bezinning geeft, keert de oude hoogmoed terug. Men zal nu beter oppassen en van de aarde een soort paradijs maken. Nu zal alle onrecht verdwijnen. Nu staat het sociale vraagstuk voorop.

Zoo was het ook na den vorigen wereldoorlog.

Vooraf groot kabaal over den heerlijken cultuurvoortgang; toen een hoofdschudden: wat beteekent toch die cultuur, of liever nog: en dat alles na zooveel eeuwen christendom; daarna zette de humanist zich weer op den troon, en zei: en nu ga ik alles goed maken. Maar — men had in 1918 nog eerbied voor de wet.

Het was nog de rede, die goede wetten maken zou, en de wet, die het leven in orde zou brengen. Het rationalisme was nog niet dood.

Thans gaat het gelijken gang.

Wij mogen zeker wel zeggen dat de calvinist zich in de dagen van verzet niet onbetuigd heeft gelaten. Maar nu de vrede daar is gaat de humanist weer zijn troonzetel innemen en zegt: en nu alle strijd en oneenigheid weg. Nu alles één, ik zal mij ook verbeteren en christelijk worden. Het sociale vraagstuk voorop. Een paradijs wacht ons. Alleen de tijdgeest is irrationalistisch. Het nationaal-socialisme en facisme, booze vruchten dezer strooming, mogen terneergeworpen zijn, de tijdgeest bleef dezelfde.

Nu niet de rede, maar het leven. Nu niet de vastheid eener wet maar de noodwet, de improvisatie, het plotseling grijpen van wat noodig werd. De wet voor de concrete situatie of het oogenblik. Ook niet meer dat parlement, het woord, maar de daad. Hoewel er geen praat-ziekere menschen zijn dan die daadmenschen.

Gevoelt gij nu niet, wat ons volk allereerst in deze gevaarlijke dagen noodig heeft? *Verdediging onzer constitutioneele vrijheden en rechten.*

Waar Groen voor vocht, die zeide: de calvinistische reformatie is grondslag en waarborg dier vrijheden en rechten. Daar streed Kuyper voor, die Groens these schitterend verdedigde in zijn bekende werk met dezen titel.

Misschien zegt men: maar kijk dan eens naar Engeland, waar, naar men zegt een geruischloze revolutie plaats had en Labour den conservatief versloeg. In Engeland nu het socialisme. Hoe wordt het daar dan met de constitutie?

Alsof het Engelsche volk deze dingen zou verstaan, zooals dat hier op het continent het geval is.

Ik zeg: het is het Engelsche volk in dit alles te doen om *handhaving* van zijn constitutioneele rechten en vrijheden. Het doet dit op zijn eigen wijze. Het heeft een politiek genie, dat alle volken het mogen benijden.

Atlee heeft uitgesproken wat den Engelschman thans beweegt. Hij zei: Churchill is goed voor den oorlog, niet voor den vrede.

Het Engelsche volk is altijd vuurbang geweest voor een overwinnend leger en voor een generalissimus. Het zou er nooit aan denken Churchill maarschalk te maken.

Het wil oorlog voeren, als dat noodig is, en is zijn gegeraals dankbaar als de overwinning werd behaald. Maar na zulk een overwinning moet het leger weer weg. Wij willen, zoo zegt de Engelschman het dan, den hoed niet afnemen voor het ministerie van oorlog.

En het wil zijn constitutioneele vrijheden en rechten zuiver bewaren, al stelt het ook geen prijs op een geschreven grondwet.

En nu wordt aan de verandering thans het woord socialisme gegeven, omdat men in Engeland niet altijd bang is voor de woorden, die het continent gaarne bezigt. Men moet immers twee dingen doen: Rusland tot

vriend ho
op den be
er gebeurt
Maar ve
Het is v
rikaansc
Het was i
laait der
waren nog
zei: zij z
mensch. 2
Engelsch
Wij mo
Hier op
al of niet
de vrucht
leerde Gr
Dat is v
van vande
En nu
onze kring
protestant
basis, was
hebben. A
was, wat
Nu is b
gevaarlijk
socialisme
wij niet m
telijk nat
ken stap i
Eendrac
dig, zeer
thans om
welke ge
En zoo
Ik neem
Het bla
En zou
zelfs daar
kern van
van het v
Maar d
weer, ha
hooren d
borg onze
Met ha

Ongehu

De Utre

Zijn wij
ring zijn.
derszins n
ongehoud
zal later k
Wij ku
tegen de v
— wij de
zwaar ge
loofde, of
Nogmaa
grootte ber
zijde van
man moge
zwaar ju
op in de
neemt na
in commiss
Als met
wil maken
gaan.
Wij hop
ring aan,
trekken; z
van het b
het bevoor
hun arbe
het Rijk. I
Volkom

AMSTE
Amsterda
leden der
Broeder
In die
ambtsdrag
Centrum,
Het vrie
dam heeft
telijken a
Gij wee
hebben b
krachten
boren en
uit hun v
Gij wee
dikanten
spraak n
Gij wee
eigenmac
agendum
plaatselij
dragers b
ten de K